

ภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุศึกษาเฉพาะนายประเสริฐ ผลापฤกษ์

Local Wisdom of Holy Water Healers in Accidental Bone-fixing Healing A study of Mr. Prasert Phalapleuk

วรวัฒน์ ทิพจ้อย^{1/}

Worawat Tipchoi^{1/}

Abstract: The objective of this study was to study wisdom of the holy water healers in accidental bone-fixing healing including background knowledge and processes of healing. The area of study was Ban Nadee-Sangbong, Kumphawapi district, Udon Thani province and the main data was collected from a sample of 30 people; 1 holy healer, 3 holy healer's relatives and 26 patients or relatives by semi-structured interview and non-participatory observation. Triangulation method was applied for precision and confidence of data, the data were returned to the sample group using focus group discussion. Descriptive analysis and content analysis were applied for conclusion and data analysis. The findings revealed that 1) background knowledge; the holy healer learned from his father through helping his father in the healing and he was inspired and motivated by his first - hand experience with the patients and his concern for the disappearance of the local wisdom of bone fracture healing. There was a fixed date for teaching; only on the day, the month, and the year that ends with 5 and the learner had to prepare Khan 5, Hoi Nimon and Khan Mak Beng and Kai to worship the teaches. The teacher prayed for 5 parts and the learner recited after the teacher for 3 times and had to recite everyday for another 2 years until a member in the family or relatives had an accident and the learner cured that person. In case of success, the learner would be considered a holy water healer 2) the processes of bone-fracture healing; before healing the healer would ask the patient to prepare Khan 5, Kai and water for showing respect to teachers and making holy water. The holy water healer performed incantations over the water and spouted the water over the broken bone area for 7-15 days continuously or more than that period depending on the level of bone injury and age of patients. The patients had to drink the holy water after the healing process and took the holy water home to drink it. The holy water should be kept in a high place and cannot be touched by anybody. Whenever, the patient recovered, he had to return to the holy water healer to perform the Kai ritual.

Keywords: Holy water healer, bone accident injury, background knowledge, process of healing

^{1/}สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จ.อุดรธานี 41000

^{1/}The Office of General Education, Udon Thani Rajabhat University, Udon Thani 41000, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุ ประกอบด้วย ภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอน และวิธีการรักษา ใช้พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ บ้านนาดี-สร้างบง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ประกอบด้วย หมอน้ำมนต์ จำนวน 1 คน ญาติของหมอน้ำมนต์ จำนวน 3 คน และผู้ป่วยหรือญาติของผู้ป่วย จำนวน 26 คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation method) แล้วส่งข้อมูลกลับให้กลุ่มตัวอย่างโดยการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านภูมิหลังขององค์ความรู้ หมอน้ำมนต์ได้เรียนวิชารักษาโรคกระดูกมาจากบิดามีเหตุจูงใจจากประสบการณ์ที่คอยช่วยเหลือบิดารักษาผู้ป่วยและความกังวลว่าภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกจะสูญหาย การเรียนวิชาจะเรียนได้เฉพาะวันเดือนปี ที่ลงท้ายด้วยเลข 5 ได้แก่ วันที่ 5 เดือน 5 ปี พ.ศ. ที่ลงท้ายด้วยเลข 5 โดยผู้เรียนต้องเตรียมสิ่งของ ได้แก่ ขันธ 5 ห่อนิมนต์ ขันหมากเบ็ง และค่าคาย สำหรับใช้บูชาครู วิธีการเรียนครูผู้ถ่ายทอดวิชาจะบอกกล่าวเวทมนตร์คาถา จำนวน 5 บท ให้ผู้เรียนท่องตาม 3 ครั้ง เมื่อเรียนเสร็จผู้เรียนต้องทอภาวนาเวทมนตร์คาถาต่อเนื่องกันทุกวันเป็นเวลาอีก 2 ปี จนกว่าจะมีบุคคลในครอบครัวหรือเครือญาติประสบอุบัติเหตุให้ผู้เรียนได้ลองทำการรักษา ถ้ารักษาหายก็จะสามารถเป็นหมอน้ำมนต์ได้ 2) ด้านขั้นตอนและวิธีการรักษา ก่อนการรักษาหมอน้ำมนต์จะบอกกล่าวให้ผู้ป่วยเตรียมสิ่งของ ได้แก่ ขันธ 5 ค่าคาย และน้ำสะอาด สำหรับใช้บูชาครูและทำน้ำมนต์ การรักษาหมอน้ำมนต์จะเสกเป่าเวทมนตร์คาถาลงในน้ำสะอาดแล้วนำมาพ่นบริเวณที่ได้รับบาดเจ็บต่อเนื่องกันประมาณ 7-15 วัน หรืออาจมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับความรุนแรงของโรคกระดูกและอายุของผู้ป่วย หลังการรักษาเสร็จในแต่ละวันผู้ป่วยต้องดื่มน้ำมนต์และนำน้ำมนต์ไปรักษาต่อยังที่บ้านโดยเก็บน้ำมนต์ไว้บนที่สูง ห้ามบุคคลอื่นมาสัมผัส เมื่อหายเป็นปกติผู้ป่วยต้องกลับมาทำพิธีปลงคายที่บ้านของหมอน้ำมนต์

คำสำคัญ: หมอน้ำมนต์ โรคกระดูกจากอุบัติเหตุ องค์ความรู้ ขั้นตอนและวิธีการรักษา

คำนำ

การรักษาของหมอพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน มีวิวัฒนาการมาจากความต้องการช่วยเหลือคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้าน ในยามเจ็บป่วย เนื่องจากในอดีตการคมนาคมขนส่งยังไม่สะดวก ฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนยังไม่ได้เท่าที่ควร การเดินทางไปรักษายังสถานพยาบาลของรัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้น เมื่อเกิดการเจ็บป่วยจึงไม่สามารถนำผู้ป่วยไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันได้ทันทีที่ทำให้มีความพยายามที่จะเอาชนะปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวโดยการแสวงหาวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการรักษาผู้ป่วย ไม่ว่าจะเป็นการนวด การใช้สมุนไพร ใช้พิธีกรรมทางไสยศาสตร์หรือเวทมนตร์คาถาต่าง ๆ ซึ่งอาจได้มาจากการสังเกต จดจำจากคำบอกเล่า การลองผิดลองถูก หรือได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้าน จุดเด่นของหมอพื้นบ้านจะมีรูปแบบและ

วิธีการรักษาที่เรียบง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ผู้ป่วยสามารถเข้าถึงการรักษาได้ทันทีที่เพราะส่วนใหญ่แล้วหมอพื้นบ้านจะเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกับผู้ป่วย ทำให้มีความเป็นกันเองขณะทำการรักษา มีเวลาในการรักษาผู้ป่วยอย่างเต็มที่ เพราะมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ตลอดจนใช้ภาษาสื่อสารที่เป็นภาษาเดียวกัน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยเลือกที่จะมารักษาโรคกับหมอพื้นบ้าน และทำให้หมอพื้นบ้านอยู่คู่กับสังคมชนบทมาเป็นระยะเวลาช้านาน

ปัจจุบันจำนวนผู้ป่วยที่มารักษาโรคกับหมอพื้นบ้านลดจำนวนลงกว่าแต่ก่อน สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีทำให้วิทยาศาสตร์การแพทย์เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ดังนั้นเมื่อประชาชนเจ็บป่วยส่วนใหญ่จึงไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันเนื่องจากมีความทันสมัยเห็นผลการรักษาเร็ว ประกอบกับหมอพื้นบ้านไม่ค่อยได้รับการยอมรับเท่าที่ควรในกลุ่มคนรุ่นใหม่ทำให้ขาดผู้มาสืบทอด

กระบวนการรักษา ส่งผลให้หมอน้ำมนต์พื้นบ้านถูกลดระดับความสำคัญลงและเริ่มสูญหายไปจากสังคมไทย สอดคล้องกับแนวคิดของ พระวิวัฒน์ (2551) กล่าวว่า ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ได้ส่งผลให้การแพทย์พื้นบ้านถูกลดความสำคัญลงไปมาก ผู้คนก็นิยมที่จะทำการรักษาโดยวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านลดน้อยลง สอดคล้องกับแนวคิดของ อรุษา (2550) รายงานว่าความเจริญก้าวหน้าของสังคมสมัยใหม่ทำให้คนส่วนใหญ่หันไปรับบริการจากสถานพยาบาลในท้องถิ่นหรือในอำเภอแทนที่จะมารับบริการกับหมอยาหรือหมอพื้นบ้านทำให้ภูมิปัญญาด้านการรักษาของไทยจำนวนมากได้สูญหายไปกับหมอน้ำมนต์พื้นบ้านรุ่นเก่า แต่อย่างไรก็ตามหมอน้ำมนต์พื้นบ้านถือว่ามี ความสำคัญต่อสังคมไทยอยู่เสมอมา เป็นมรดกทางปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่ทรงคุณค่ามหาศาลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของคนไทยอย่างมาก (สมพร, 2542) และถือได้ว่าหมอน้ำมนต์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพซึ่งอิงหลักธรรมชาติที่เรียบง่าย หาง่าย ผลข้างเคียงน้อย ยั่งยืน ประหยัด และพึ่งตนเองได้ (ยิ่งยง, 2538) เป็นทางเลือกหนึ่งของการรักษาที่ช่วยแก้ปัญหาสุขภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้เป็นอย่างดี แม้ว่าปัจจุบันหมอน้ำมนต์พื้นบ้านบางคนจะเลิกทำการรักษาหรือลดบทบาทการรักษาลงก็ตาม แต่หมอน้ำมนต์พื้นบ้านบางคนได้มีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยและยังคงบทบาทในการรักษาโรคตาม ที่ตนเองถนัดโดยไม่เรียกร้องค่ารักษาใด ๆ จากผู้ป่วย “หมอน้ำมนต์” หรือ “หมอน้ำเป่า” เป็นหมอน้ำมนต์ที่รักษาผู้ป่วยโรคกระดูกจากอุบัติเหตุโดยใช้พิธีกรรมทางไสยศาสตร์เสกเป่าเวทมนตร์คาถาลงในน้ำสะอาด เรียกว่า “น้ำมนต์” แล้วใช้ รักษาผู้ป่วยโดยการดื่ม อาบ ทา หรือประพรม บริเวณที่ได้รับบาดเจ็บ (พระมหาทองจันทร์, 2543) หมอน้ำมนต์จะมีรูปแบบและวิธีการรักษาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับว่าได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้มาจากครูอาจารย์ท่านใด สอดคล้องกับแนวคิดของ สวรรค์ (2541) กล่าวว่า การบำบัดรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์แต่ละคนจะมีพิธีกรรมการรักษาแตกต่างกันโดยมีลักษณะเฉพาะของหมอน้ำมนต์แต่ละคนที่ได้ศึกษาวิชาความรู้จากบูรพาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้บ้านนาดี-สร้างบง มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้าน จำนวน 1 คน ได้แก่ นายประเสริฐ ผลาฤกษ์

อายุ 63 ปี ทำการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกมาเป็นระยะเวลากว่า 40 ปี จนบุคคลในหมู่บ้านส่วนใหญ่ให้การยอมรับในผลการรักษาและมีผู้ป่วยมารักษาโรคกระดูกกับหมอน้ำมนต์ท่านนี้อย่างต่อเนื่อง “ตอนนั้นหลานชายชาชักมันปวด มันให้อย่างเดียว หมอโรงพยาบาลไม่ได้ให้ยาอะไรมานะเลย ไปถามผู้้นั้น ผู้้นี้เขาก็บอกว่าพ่อใหญ่เสริฐดี ก็เลยไปเอาเพื่อนมาใส่ น้ำมนต์ให้ ถ้าไม่ได้หมอน้ำมนต์คงสิแย้ หมอน้ำมนต์พื้นมี เวทมนตร์คาถาเสกเป่าให้หายกระดูกหักได้” (เดือน, 2555) สอดคล้องกับคำกล่าวของ สมจิตร (2555) กล่าวว่า “คนที่อยู่ทางค่ายประจักษ์เขาก็มาเป่าที่นี่ ใส่รถสามล้อมาเป่าอยู่นี่แหละ ชาชัก ชาอี่หยิ่ง ข้าเจ้ก็ใส่รถมา” และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของ ประไพศรี (2555) กล่าวว่า “คนบ้านอื่นพุนหะ เขาชาชัก หมอสิตัดขา ก็บ่ยอมให้ตัด มาให้เพื่อนเป่าก็เซดดีเต๊ะ และก้คนงานในฟาร์มหมู ถูกหมูต๋าชาชัก ข้าเจ้ก็มาเป่านี้หะ”

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การดำรงอยู่ของหมอน้ำมนต์ อาจมีเวลาอยู่ได้ไม่นานและมีโอกาสเสี่ยงที่ภูมิปัญญาดังกล่าวอาจสูญหายไปจากสังคมเนื่องจากไม่มีผู้ใดมาสืบทอดวิชาการรักษา ซึ่งอาจเป็นผลมาจากกิจวัตรประจำวันของหมอน้ำมนต์มีข้อห้ามหรือคະล้าที่คนรุ่นใหม่ไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น ห้ามดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ห้ามกินผักที่มีชื่อขึ้นต้นด้วย คำว่า “บัก” ได้แก่ บักน้ำ บักอี่ บักโดน ห้ามกินข้าวในจานศพ ห้ามกินของจากการบูชาหรือของไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ รวมถึงความกังวลว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะดลบันดาลให้ผู้เรียนวิชามีอันเป็นไป หากไม่สามารถปฏิบัติตามข้อห้ามหรือคະล้าของการเป็นหมอน้ำมนต์ได้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอน และวิธีการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุของหมอน้ำมนต์ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์สำหรับโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวบ้านนาดี-สร้างบง องค์การบริหารส่วนตำบลผาสุก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลผาสุก และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับใช้กำหนดยุทธศาสตร์หรือแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกให้อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ของหมอน้ำมนต์ออกสู่สาธารณชนทั่วไปให้รับทราบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุ ประกอบด้วย ภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอน และวิธีการรักษา

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุ ประกอบด้วย ภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอนและวิธีการรักษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. กำหนดพื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยใช้พื้นที่โครงการการพัฒนา รูปแบบชุมชนนักปฏิบัติการวิจัย ของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้แก่ บ้านนาดี-สร้างบง ตำบลผาสุก อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

2. กำหนดประเด็นการวิจัย

2.1 เกณฑ์การกำหนดประเด็นการวิจัยเป็นไปตามยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2555-2559) ได้แก่ ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางสังคม กลยุทธ์การวิจัยที่ 4 พัฒนาและการคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือกและสมุนไพร และแผนยุทธศาสตร์หมู่บ้านสายใยรักแห่งครอบครัว บ้านนาดี-สร้างบง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี การกิจส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมการรวมกลุ่มสร้างแกนนำชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ขั้นตอนการกำหนดประเด็นการวิจัย

2.2.1 ค้นหาข้อมูลภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านจากข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ แผนยุทธศาสตร์หมู่บ้านสายใยรักแห่งครอบครัว การสอบถามบุคคลแบบลูกโซ่ (snowball) และสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับบุคคลทั่วไป

2.2.2 ได้ข้อมูลภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านจำนวน 4 ภูมิปัญญา ได้แก่ ภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกด้วยน้ำมัน

ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกด้วยน้ำมัน และภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยวิธีเป่ามนต์คาถา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยสมุนไพร มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้านที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ นายอ่อน มาตรา ปัจจุบันยังคงดำเนินการรักษาและเสาะแสวงหาสมุนไพรจากสถานที่ต่าง ๆ เช่น ภูฝอยลม นำมาแปรรูปเพื่อจำหน่ายให้กับบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ (อ่อน, 2555) นอกจากนี้ ยังเป็นเจ้าของภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยวิธีการเป่ามนต์คาถา เช่น โรคถุงวัดผี และโรคเริม อีกด้วย

2) ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกด้วยน้ำมัน มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้านที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ นายประเสริฐ ผลาพฤษย์ ปัจจุบันยังคงทำการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกจากอุบัติเหตุทั้งในและนอกหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง “หลานข้าหักจะเอาใครมาใส่น้ำมันดี ผู้เน้นผู้นี้ก็ว่าพอใหญ่เสร็จดี” (เดือน, 2555)

3) ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกด้วยน้ำมัน มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้านที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ นายชวน โยธาวงษ์ ปัจจุบันเลิกทำการรักษาผู้ป่วยแล้ว “พอใหญ่ชวนนี้ก็บ่เห็นเฮ็ดซึกเทือ แต่ว่าเป็นอยู่ เป็นหมอ เพิ่นเคยเรียนอยู่” (ประไพศรี, 2555)

4) ภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยวิธีเป่ามนต์คาถา มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้านที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ นายเจริญ บุญทัน ปัจจุบันยังคงทำการรักษาผู้ป่วยโรคถุงวัดเริม อาการที่สงสัยว่าเกิดจากการกระทำของภูตผีปีศาจหรือสิ่งลึกลับต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง “ตาเจริญเป่าถุงวัด เป่าเด็กน้อยเป็นซึก เป็นอะไร อะไร ร้องไม่ทราบสาเหตุ” (ประเสริฐ, 2555)

2.2.3 คัดเลือกภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้าน

สำหรับการใช้ในการวิจัย ได้แก่ ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุของหมอน้ำมนต์ตามเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1) มีการใช้ภูมิปัญญามาเป็นระยะเวลาอันนานจนเป็นที่ยอมรับของบุคคลส่วนใหญ่ “คนที่อยู่ทางค่ายประจักษ์ก็มาเป่าที่นี้ ไสรดสามล้อมาเป่าอยู่ที่แหละ ชาวักชาวี้หยั่ง ข้าเจ้าก็ไسرائมา” (สมจิตร์, 2555)

2) บุคคลในชุมชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและต้องการอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป “อยากให้มีผู้มาสืบทอดภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกเพราะมีมานาน

แล้วและอยากให้อัดตั้งชมรมอนุรักษ์หมอน้ำมนต์พื้นบ้านเพื่อเป็น
แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา” (ทัศนีย์, 2555)

3) หมอน้ำมนต์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน
เนื่องจากมีความประพดูดี สามารถปฏิบัติตามข้อห้ามหรือ
คำสั่งของการเป็นหมอน้ำมนต์ได้เป็นอย่างดี “แก่รักษาดี แก่
บักินเหล่า กินอิหยัง แก่คะล้าของได้” (ประไพศรี, 2555)

4) การรักษาของหมอน้ำมนต์มีกระบวนการ
รักษาที่เกี่ยวข้องกับเวทมนตร์คาถาซึ่งเป็นบทสวดภาวนา
ที่มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและ
อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีต สมควรแก่
การอนุรักษ์และสืบทอดไม่ให้เกิดการสูญหาย

3. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบ
กึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) แบบสังเกตแบบ
มีส่วนร่วม (participant observation) และแบบสังเกต
แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยนำ
ผลการศึกษาข้อมูลทฤษฎีภูมิและการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น
เกี่ยวกับหมอน้ำมนต์มาเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนด
ประเด็นคำถาม โดยเครื่องมือทั้งหมดได้ผ่านการ
ตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิและทดลองใช้เก็บข้อมูลกับ
กลุ่มตัวอย่างจริง

4. กำหนดกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
หลัก (key informant) เป็นประชาชนในหมู่บ้านนาดี-
สร้างบง จำนวน 30 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลภูมิหลังขององค์ความรู้
ขั้นตอน และวิธีการรักษาโรคกระดูก ประกอบด้วย หมอ
น้ำมนต์ จำนวน 1 คน และญาติของหมอน้ำมนต์ จำนวน
3 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างเจาะจง (purposive
sampling)

4.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลขั้นตอนและวิธีการรักษา
โรคกระดูก ประกอบด้วย ผู้ป่วยหรือญาติของผู้ป่วยโรค
กระดูก จำนวน 26 คน (รหัสผู้ให้ข้อมูล B1-B11 และ C1-
C15) ซึ่งได้มาโดยการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball
sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยการ
แนะนำของหน่วยตัวอย่างที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้ว

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบ
เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มี
ส่วนร่วม ตามประเด็นคำถามในเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย
ภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอน และวิธีการรักษา

6. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความเพียงพอ
ของข้อมูลว่ามีมากน้อยเพียงใด (content validity) ตรง
ตามประเด็นคำถามและเพียงพอต่อการวิเคราะห์ผล
หรือไม่ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (reliability)
โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation method)
แล้วส่งข้อมูลกลับให้กลุ่มตัวอย่างโดยการสนทนากลุ่ม

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากของ
กลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ตีความหมาย อธิบาย และสรุปผล
ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

1. ภูมิหลังขององค์ความรู้

ภูมิหลังขององค์ความรู้ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา
ประกอบด้วย ประวัติส่วนตัว เหตุจูงใจในการเรียนรู้ วันเวลาใน
การเรียน สิ่งของสำหรับบูชาครู ขั้นตอนการเรียนรู้ ข้อห้ามหรือ
คำสั่งและประสบการณ์ในการรักษา

1.1) ประวัติส่วนตัว

นายประเสริฐ ผลาพฤกษ์ เกิดเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม
พ.ศ. 2492 อายุ 65 ปี อาชีพ ทำนา รับจ้าง สถานภาพโสด
สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย นับถือศาสนาพุทธ อยู่บ้านเลขที่ 51
หมู่ 1 บ้านนาดี ตำบลผาสุก อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี
จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านนาดี-
สร้างบง มีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคเบาหวาน บิดาชื่อ นายแจ้ว
ผลาพฤกษ์ มารดาชื่อ นางบัว ผลาพฤกษ์ ปัจจุบันทั้งคู่เสียชีวิต
แล้ว มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 7 คน ประกอบด้วย 1) นายทองดี
ผลาพฤกษ์ 2) นายปรีชา ผลาพฤกษ์ 3) นายบุญมี ผลาพฤกษ์
4) นางสมจิตร ดวงสายวอ 5) นางคำมุข ทุมแก้ว 6) นายประเสริฐ
ผลาพฤกษ์ และ 7) นายธนุพร ผลาพฤกษ์

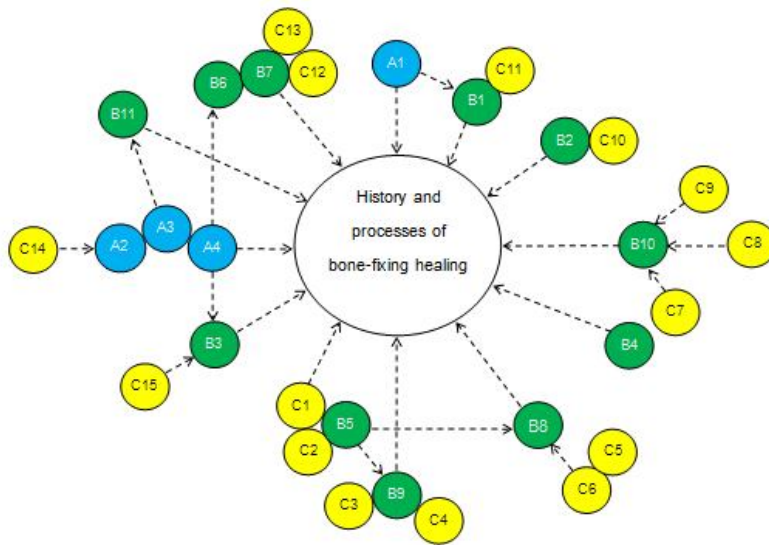

Figure 1 The connection between data collecting and a sample

1.1) เหตุจูงใจในการเรียนรู้

นายประเสริฐ ผลาพฤกษ์ ได้เรียนนัฏวิชาโรครกระดูกมาจากบิดาซึ่งเป็นหมอน้ำมนต์อยู่ก่อน เมื่อ พ.ศ. 2515 มีเหตุจูงใจมาจากประสบการณ์ที่คอยช่วยเหลือบิดารักษาผู้ป่วยและความกังวลว่าภูมิปัญญาการรักษาโรครกระดูกจะสูญหาย ประกอบกับเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ดี ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ซึ่งถือเป็นคนสมบัติเบื้องต้นของการเป็นหมอน้ำมนต์ บิดาจึงได้สอบถามว่า “จะเอาไหมวันที่จะสิทธิวิชาให้มีวันนั้นนะ ไก่ลัดถึงแล้วนะ มีวันเดียนะ ถ้าเลยวันแล้วต้องรออีก เดียวพ่อจะไม่อยู่เสียก่อนนะ” การที่บิดาถามเช่นนั้นเพราะกำลังหาผู้ที่จะมาสืบทอดวิชาโรครกระดูกเนื่องจากบิดาเองมีอายุมาก เกรงว่าจะมีชีวิตรอยู่ไม่ถึงวันเวลาในการถ่ายทอดวิชาครั้งต่อไป

1.2) วันเวลาในการเรียน

การเรียนนัฏวิชาโรครกระดูกต้องเป็นวันเดือนปี ที่ลงท้ายด้วยเลข 5 ได้แก่ วันที่ 5 เดือน 5 ปี พ.ศ. ที่ลงท้ายด้วยเลข 5 เช่น วันที่ 5 เดือน 5 พ.ศ. 2555 หากพ้นวันดังกล่าวต้องรออีก 10 ปี ข้างหน้า ซึ่งจะตรงกับวันที่ 5 เดือน 5 พ.ศ. 2565 ขณะนั้นหมอน้ำมนต์ใช้เวลาคิดไตร่ตรองอยู่ 1 เดือน จึงตัดสินใจตอบตกลงกับบิดาว่าจะเรียนเรียนนัฏวิชาโรครกระดูกโดยเรียนร่วมกับนายอินทร์

(ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นญาติห่าง ๆ กับหมอน้ำมนต์ “การเรียนหมอน้ำมนต์นั้นไม่ได้จำกัดว่าผู้เรียนจะต้องเป็นเครือญาติกับหมอน้ำมนต์เสมอไป ผู้อื่นก็สามารถเรียนได้ ขอให้ประพฤติตนอยู่ในเกณฑ์ดี จะแต่งงานมีครอบครัวมาแล้วก็สามารถเรียนได้”

1.3) สิ่งของสำหรับบูชาครู

สิ่งของสำหรับบูชาครูก่อนเรียนนัฏวิชาโรครกระดูก ได้แก่

- 1) ชั้นท์ 5 ประกอบด้วย ดอกไม้สีขาว 5 คู่ เทียนไขเล่มใหญ่ 1 คู่ เทียนไขเล่มเล็ก 5 คู่ นำมาจัดวางรวมกันในจานหรือพานดังภาพที่ 2
- 2) ห่อนิมนต์ 2 ห่อ แต่ละห่อประกอบด้วย ไม้ขีด 1 ห่อ กรวยดอกไม้ 1 อัน และเทียนไขเล่มใหญ่ 1 เล่ม นำมาห่อด้วยผ้าเช็ดหน้าผูกมัดด้วยด้ายสีขาวหรือสายสิญจน์ ดังภาพที่ 3
- 3) ชั้นหมากเบ็ง 2 อัน แต่ละอันประกอบด้วย บายศรีเรียงซ้อนกันเป็นดับ แต่ละดับมีบายศรี 5 อัน พันห่อทับด้วยใบตอง ส่วนปลายประดับด้วยดอกไม้สีขาวดังภาพที่ 4
- 4) ค่าคาย 6 บาท ต้องเป็นเงินเหรียญบาท 6 เหรียญ เท่านั้น หากเป็นเหรียญ 5 บาท รวมกับเหรียญบาท จะไม่สามารถใช้เป็นค่าคายได้

1.5) ขั้นตอนการเรียนรู้

เมื่อนำสิ่งของสำหรับบูชาครู ได้แก่ ขัน 5 ห่อ นิมนต์ 2 ห่อ ขันหมากเบ็ง 2 อัน และค่าคาย 6 บาท จัดเรียงใส่ในภาควางด้านหน้าผู้เรียน เรียกว่า “เครื่องบูชาครู” จากนั้นครูอาจารย์ผู้ถ่ายทอดวิชา (บิดาของหมอน้ำมนต์) จะทำพิธีบูชาครูโดยบอกกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า “จะมีผู้นั้น เขามาเรียนวิชาความรู้ ขอให้ช่วยดลบันดาลให้การเรียนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี” แล้วนำสายสิญจน์ผูกโยงจากมือมายังภาควางเครื่องบูชาครูและศีรษะของผู้เรียน แล้วบอกกล่าวเวทมนตร์คาถาให้ผู้เรียนท่องตาม 3 ครั้ง “คาถารักษาโรคกระดูกมีทั้งหมด 5 บท ชื่อคาถาและรายละเอียดหมอน้ำมนต์ไม่สามารถบอกกล่าวให้ผู้วิจัยทราบได้เพราะถือเป็นข้อห้ามหรือคະລຳของหมอน้ำมนต์ หากมีการบอกกล่าวถือเป็นการผิดครูและอาจเกิดสิ่งไม่ดีขึ้นกับหมอน้ำมนต์ได้” เมื่อท่องเวทมนตร์คาถาจบถือว่าเสร็จสิ้นการเรียนวิชาแต่ยังไม่สามารถเป็นหมอน้ำมนต์ได้ ผู้เรียนต้องหมั่นท่องคาถาทุกวัน เรียกว่า “ภาวนาคาถา” และปฏิบัติตามข้อห้ามหรือคະລຳอย่างเคร่งครัด โดยภาวนาคาถาติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี เมื่อครบกำหนดจะมีบุคคลในครอบครัวหรือเครือญาติได้รับบาดเจ็บเกี่ยวกับกระดูกให้ผู้เรียนได้ทดลองรักษา หากรักษาหายจึงจะสามารถเป็นหมอน้ำมนต์ได้ “ขณะนั้นมีหลานชายของหมอน้ำมนต์ประสบอุบัติเหตุตกรถสามล้อกระดูกแขนหักให้หมอน้ำมนต์ได้ทำการรักษา ผลปรากฏว่าหมอน้ำมนต์รักษาหลานชายของตนเองจนหายเป็นปกติ โดยนำน้ำมนต์มาพ่นบริเวณขาที่หักแล้วให้หลานชายดื่มน้ำมนต์ ใช้เวลาในการรักษาทั้งสิ้น 14 วัน ซึ่งถือเป็นผู้ป่วยรายแรกที่หมอน้ำมนต์ทำการรักษา หลังจากที่ได้เรียนวิชากับบิดาและภาวนาคาถาเป็นระยะเวลากว่า 2 ปี”

1.6 ข้อห้ามหรือคະລຳ

การเป็นหมอน้ำมนต์ต้องปฏิบัติตามข้อห้ามหรือคະລຳ ดังนี้

- 1) ห้ามกินของจากการบูชาหรือของไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ
- 2) ห้ามกินข้าวในงานศพที่มีศพอยู่ในบ้าน ให้ศพเคลื่อนไปวัดเพื่อฌาปนกิจหรือเคลื่อนออกจากบ้านก่อนหมอน้ำมนต์จึงจะสามารถกินข้าวในงานได้ แต่ส่วนมากเมื่อ

มีคนเรียกให้กินข้าว หมอน้ำมนต์จะตอบว่าอิ่มแล้วหรือกินมาแล้ว

3) ห้ามกินผักที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า “บัก” ในภาษาอีสาน ได้แก่ บักน้ำ บักอี บักโตน หากมีใครเรียกให้หมอน้ำมนต์กิน หมอน้ำมนต์จะไม่สามารถกินได้ แต่ถ้าเรียกด้วยคำว่า น้ำเต้า ฟักทอง ฟัก หมอน้ำมนต์ก็สามารถกินได้ตามปกติ เช่น ถ้ามีคนเรียกหมอน้ำมนต์ให้กินข้าวกับแกงบักอี หมอน้ำมนต์จะไม่สามารถกินข้าวกับกินแกงบักอีได้ ต้องเรียกว่ากินข้าวกับแกงบักทอง หมอน้ำมนต์จึงจะสามารถกินด้วยกันได้

- 4) ห้ามเดินรอดใต้ถุนน้ำเต้า ฟัก และฟักทอง
- 5) ห้ามดื่มเหล้า สูบบุหรี่
- 6) ห้ามประพฤติผิดในกาม พุดจาไม้ไผ่ อีอวด ดูถูกคนอื่น

- 7) ห้ามปฏิเสธการรักษาผู้ป่วย
- 8) ห้ามบอกกล่าวเวทมนตร์คาถาให้ผู้อื่นทราบ นอกจากผู้ที่มาฝากตัวเป็นศิษย์หรือเรียนวิชาด้วยเท่านั้น
- 9) ห้ามเรียกร้องค่ารักษาจากผู้ป่วย ยกเว้นค่าคาย “เงินค่าคายหมอน้ำมนต์สามารถเรียกรับจากผู้ป่วยได้โดยไม่ถือเป็นคະລຳเพราะเป็นค่านูชาครู”

10) เงินค่าคายและค่าสมนาคุณที่ได้จากการรักษา ส่วนหนึ่งหมอน้ำมนต์จะ ต้องนำไปทำบุญถวายพระสงฆ์ “เงินปลงศพตาจะบอกว่าเป็นไปซื้อของถวายวัดเป็นอาหาร เป็นขนม อะไรอะไร ก็ซื้อไปฝาก และก็เงินที่เขาเอามาให้ ส่วนหนึ่งก็ต้องซื้อของไปถวายวัด”

การปฏิบัติตามข้อห้ามหรือคະລຳจะส่งผลต่อความศักดิ์สิทธิ์ของเวทมนตร์คาถา และประสิทธิภาพในการรักษาผู้ป่วย ถ้าหมอน้ำมนต์ละเมิดข้อห้ามหรือคະລຳข้อใดข้อหนึ่งก็จะถือว่า “ผิดครู” ทำให้การรักษาไม่ประสบผลสำเร็จ

1.7 ประสบการณ์ในการรักษา

หมอน้ำมนต์พื้นบ้าน เป็นแพทย์พื้นบ้านประเภทหมอเป่ากระดูก (ต่อกระดูก) ที่มีความชำนาญด้านคาถาเป่ากระดูก แขนหัก แขนเดาะ โดยตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี ที่ผ่านมา หมอน้ำมนต์ได้ดำเนินการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกจากอุบัติเหตุมาอย่างต่อเนื่อง ได้รวบรวมข้อมูลของผู้ป่วยที่มาปรึกษาโรคกระดูกกับหมอน้ำมนต์ (เฉพาะผู้ป่วยที่อาศัยในหมู่บ้านนาดี-สร้างบง) แสดงดังตารางที่ 1

Figure 2 Khan 5

Figure 3 Hoi Nimon

Figure 4 Khan Mak Beng

Table 1 Data of bone disease patients treated by a holy water healer

Patients	Code	Age	Illness	Process of healing	Healing duration (days)	Remark
Mr. Kamtan Phothisat	B1	80	A son had a broken left leg from car accident	A holy water healer spouts the holy water toward a cast and takes the patient drink and applies holy water on that cast	15	Healing or treatment together with medical doctor
Mrs. Sasikan Somjai	B2	36	A sister fell from motorcycle and had left wrist sprained	A holy water healer spouts the holy water toward the left wrist and takes the patient drink and applies holy water on the bandage	14	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Samai Srijulhat	B3	56	The broken left leg from motorcycle accident	A holy water healer spouts the holy water toward the left leg and takes the patient drinks holy water	30	Healing or treatment together with medical doctor
Mrs. Prajoub Pakdeerat	B4	47	The broken facial bone from a motorcycle crashed with a tractor	A holy water healer conjures the face and makes a patient drink and washes her face	14	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Putsa Yothawong	B5	49	Left wrist deformed (Dung) from falling from a buffalo	A holy water healer spouts the holy water toward a cast and takes the patient drink and applies holy water on that cast	Can not specify the length of time.	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Suthin Duangsaivo	B6	63	One finger cut and fractured bones from tractor belt clamping	A holy water healer spouts the holy water toward fingers and takes the patient drink and applies holy water on those fingers	15	Healing or treatment together with medical doctor
Mrs. Prapaisri Pompeng	B7	45	A husband had foot fractured from motorcycle accident.	A holy water healer spouts the holy water toward a foot and takes the patient drink and applies holy water on that foot	7	Healing or treatment together with medical doctor
Phra Khru Pradit Suwanakhun	B8	53	An ankle moved from its original location from falling from a pavilion of temple	A holy water healer spouts the holy water toward an ankle and takes the patient drink and applies holy water on that ankle	15	Healing or treatment together with medical doctor
Mrs. Duan Kittalang	B9	60	A grandson had broken leg bone from motorcycle crashed a tree	A holy water healer spouts the holy water toward a leg and takes the patient drink and applies holy water on that leg	7	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Weerasak Sitti	B10	21	Swollen ankles from playing football	A holy water healer spouts the holy water toward an ankle and takes the patient drink and applies holy water on that ankle	7	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Kampan Namsaihin	B11	59	Aching muscles and bones	A holy water healer takes the patient drink and applies holy water on muscles and bones	7	Healing or treatment together with medical doctor

2. ขั้นตอนและวิธีการรักษา

หมอน้ำมนต์ได้รับการถ่ายทอดวิชารักษาโรคกระดูกมาจากบิดา เมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้ว เป็นบุตรชายคนที่ 3 ที่บิดาเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาให้ต่อจากนายทองดี และนายบุญมี ผลาพฤกษ์ ผู้เป็นพี่ชาย “ปัจจุบันทั้งสองท่านรักษาผู้ป่วยแล้ว” ดังนั้น ขั้นตอนและวิธีการรักษาของหมอน้ำมนต์ทั้ง 3 ท่าน จึงเหมือนกันโดยเริ่มจาก 1) การจัดเตรียมสถานที่ 2) การวินิจฉัยโรค 3) การบูชาครู 4) การทำน้ำมนต์ 5) การรักษา 6) การปลงศพ และ 7) การสมนาคุณ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การจัดเตรียมสถานที่ ก่อนการรักษาทุกครั้ง หมอน้ำมนต์จะเป็นผู้เตรียมสถานที่ในการรักษาไว้ล่วงหน้าก่อนผู้ป่วยจะเดินทางมาถึง โดยเลือกที่ ที่อยู่สูงกว่าพื้น เช่น บนแคร่ไม้ หรือถ้าไปรักษาผู้ป่วยนอกสถานที่ จะมีญาติของผู้ป่วยเป็นผู้จัดเตรียมสถานที่ในการรักษาไว้ให้ “ถ้าคนไหนเวลาเรียกเราไปเป่าที่บ้านอะไรก็ไม่เตรียมเสื้อก็ไม่ปู อะไรก็ต้องให้ไปหา เรียกกันวุ่นวายอยู่นั้นแหละ อันนั้นจะหายยาก ถ้าคนไหนได้เวลาหมอนไป เขาเตรียมพร้อม ถึงเวลาเราก็ไปเป่า อันนั้นจะหายไว

2) การวินิจฉัยโรค หมอน้ำมนต์จะสนทนาพูดคุยซักถามสาเหตุ อาการเจ็บป่วย และรายละเอียดการรักษาว่าผู้ป่วยเคยรักษาโรคกระดูกที่ใดมาบ้างแล้ว ผลการรักษาเป็นอย่างไร การวินิจฉัยของหมอน้ำมนต์ไม่ได้ใช้อุปกรณ์ใดช่วยในการตรวจวินิจฉัยแต่จะใช้มือคลำหรือสัมผัสบริเวณที่มีอาการเจ็บป่วยเพียงอย่างเดียว ผู้ป่วยที่มารักษาโรคกระดูกกับหมอน้ำมนต์ส่วนใหญ่จะเข้ารับการรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันมาก่อน หากพบว่าอาการยังไม่ดีขึ้น เช่น ยังคงมีอาการบวมหรือปวดกระดูก อยู่จึงมารักษากับหมอน้ำมนต์ ดังนั้น การวินิจฉัยโรคของหมอน้ำมนต์จึงเป็นไปตามการวินิจฉัยของแพทย์แผนปัจจุบัน “ถ้าเป็นมากก็ต้องให้เขาไปรักษาทางโน้นก่อน ถ้าขาหักขาอะไรเขาก็เข้าเฝือกให้ก่อน แล้วจึงมารักษากับเราทางนี้ อะไรจะตั้งมาใส่แต่เราก็ไม่ได้ ทางโน้นเขาเรียนมานะอะ”

3) การบูชาครู ก่อนการรักษาผู้ป่วยหมอน้ำมนต์จะประกอบพิธีบูชาครูเพื่อระลึกนึกถึงคุณของครูอาจารย์ที่ได้เคยประสิทธิ์ ประสาทวิชาให้และเป็นการบอกกล่าวหรืออัญเชิญครูอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่าง ๆ ให้

มาช่วยในการบำบัดรักษาให้การรักษาสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยผู้ป่วยต้องเตรียมสิ่งของสำหรับบูชาครูมาเอง “ถ้าคนไหนเก็บดอกไม้มาเอง เทียนเอามาเอง อะไรอะไรเอง ผลมันจะมาดีที่คนไข้ จะหายไว” สิ่งของสำหรับบูชาครู ได้แก่ ดอกไม้สีขาว 5 คู่ เทียนเล่มบาท 1 คู่ เทียนไขเล่มเล็ก 5 คู่ นำมาจัดวางในงานหรือพาน เรียกว่า “ขันธ 5” รวมกับค่าคาย 6 บาท “เงิน 6 บาท เอาแต่เหรียญบาทโต๊ะเอาเหรียญ 5 กับเหรียญบาทไม่ได้”

4) การทำน้ำมนต์ หมอน้ำมนต์จุดเทียนเล่มบาทตั้งบนจานขันธ 5 ยกขึ้นระดับอก ท่องนะโม 3 จบแล้วเสกเป่าเวทมนตร์คาถา จำนวน 5 บท ลงในน้ำสะอาด “ชื่อคาถาและรายละเอียดหมอน้ำมนต์ไม่สามารถบอกกล่าวให้ผู้อื่นทราบได้ หากบอกกล่าวออกไปจะถือว่าผิดครูอาจทำให้เกิดสิ่งไม่ดีขึ้นกับหมอน้ำมนต์ได้” หากผู้ป่วยที่มารักษาประสบอุบัติเหตุ เช่น ช้อเคล็ด กระดูกหัก กระดูกแตก หมอน้ำมนต์ใช้คาถาเพียง 3 บท (บท 1-3) สำหรับเสกเป่าเพื่อทำน้ำมนต์ แต่ถ้าผู้ป่วยประสบอุบัติเหตุด้วย ถูกน้ำร้อนลวก ไฟลวก หรือมานอนอย่างที่บ้านของหมอน้ำมนต์ หมอน้ำมนต์จะเสกเป่าคาถาเพิ่มอีก 2 บท (บท 4-5) รวมทั้งหมดเป็น 5 บท “อย่าง เป็นการรักษาอาการฟกช้ำดำเขียวของกล้ามเนื้อหลังจากผู้ป่วยประสบอุบัติเหตุเพื่อไม่ให้เลือดคั่งหรือเกาะตัวเป็นก้อน โดยนำสมุนไพร ได้แก่ ใบเป้งดำ ใบหนาด เครือเอ็นอ่อน (เถาเอ็นอ่อน) มาหั่นหรือสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ วางหรือโรยให้ทั่วบนเสื้อที่ปูอยู่บนแคร่ไม้ แล้วนำผ้าห่มมาชุบน้ำแล้วปูทับบนสมุนไพร แล้วใช้เตาด่านก่อไฟไว้ด้านล่าง จำนวน 2 เต่า จากนั้นให้ผู้พวยนอนบนผ้าห่มคล้ายกับการอยู่ไฟของแม่ลูกอ่อน”

5) การรักษา หมอน้ำมนต์อธิษฐานขอให้การรักษาประสบผลสำเร็จแล้วพ่นน้ำมนต์บริเวณที่ได้รับบาดเจ็บ 3 ครั้ง เปลี่ยนเสียงพูดออกมาว่า “หาย หาย หาย เดียวก็เดินได้แล้ว” แล้วให้ผู้พวยดื่มน้ำมนต์และนำไปใช้รักษาต่อบ้านโดยประพรม ลูบ หรือทา บริเวณที่บาดเจ็บ “ก่อนดื่มหมอน้ำมนต์ให้ผู้พวยตั้งจิตอธิษฐานนึกถึงครูอาจารย์ ขอให้ตนเองหายป่วย ถ้าเจ็บก็ให้เอาน้ำมนต์มาทาไม่ต้องใช้ยานวด การเก็บรักษาน้ำมนต์ผู้ป่วยต้องเก็บไว้ในที่สูงกว่าศีรษะ ห้ามเก็บไว้ได้เพียง ห้ามให้ผู้อื่นนำน้ำมนต์ดื่ม ห้ามให้เด็กเล่นหรือถูกน้ำมนต์ เพราะจะทำให้ผู้ป่วยมี

อาการแพ้โรคที่กำลังรักษาอยู่ทำให้โรคกระดูกหายช้ากว่าปกติ หากผู้ป่วยที่ต้องการดื่มน้ำมนต์เย็น ๆ ก็สามารถนำน้ำมนต์แช่ในตู้เย็นได้ แต่ต้องไว้ในชั้นที่สูงกว่าสิ่งของอื่น ๆ วันเวลาในการรักษา ผู้ป่วยสามารถมาได้ทุกวันยกเว้นวันเดือนดับ ได้แก่ วันแรม 15 ค่ำ การรักษากำหนดไว้ 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงเช้ากับช่วงเย็นใช้เวลาในการรักษา 7-15 วัน หรืออาจมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับความรุนแรงของโรคกระดูกและอายุของผู้ป่วย

6) การปลงคาย เมื่อผู้ป่วยหายเป็นปกติต้องกลับมาทำพิธีปลงคายเพื่อบอกกล่าวครูอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เคยมาช่วยในการรักษาว่าได้หายจากโรคกระดูกแล้ว การปลงคายจะกระทำในวันอังคารมีสิ่งของที่ต้องใช้ ได้แก่ ธันธ 5 กรวย 5 ผ้าขาว 2 เมตร น้ำหอม 2 จอก ข้าวสาร 2 จอก และค่าคาย 6 บาท นำมาใส่รวมกันในภาต เรียกว่า “เครื่องปลงคาย” โดยให้ผู้ป่วยยกภาตขึ้นระดับศีรษะ “อธิษฐานแต่สิ่งดี ๆ บอกกล่าวสิ่งศักดิ์ ต่าง ๆ ที่มาช่วยในการรักษาโรคกระดูก อยาให้เกิดอุบัติเหตุอะไรอะไรขึ้นกับตนเองอีก” เมื่ออธิษฐานเสร็จให้วางภาตเครื่องปลงคายลงแล้วหมอน้ำมนต์จำนนำภาตเครื่องปลงคายไปทำพิธีปลงคายอีกครั้งในตอนกลางคืน “เมื่ออาบน้ำเสร็จ

อะไรอะไรเสร็จ กินข้าวเสร็จ ตอนจะเข้านอนตาก็ทำของตาเอง” เมื่อเสร็จพิธีหมอน้ำมนต์จะวางภาตเครื่องปลงคายไว้บนหมอนชนิด เป็นเวลา 4-5 วัน หรืออาจมากกว่านั้นแล้วแต่หมอน้ำมนต์ “พูนแหละเราเอาไว้ 3, 4 คืน 5 คืน แล้วแต่คิดเป็นเดือนก็อยู่นั้นแหละ แล้วแต่สิดคิดพอ” สิ่งของที่อยู่ในภาตเครื่องปลงคาย ได้แก่ เทียน ผ้าขาว ข้าวสาร หมอน้ำมนต์จะเก็บเอาไว้ ส่วนเงินค่าคายและค่าสมนาคุณหมอน้ำมนต์จะไม่สามารถนำมาใช้สอยทั้งหมดแต่จะเก็บรวบรวมไว้สำหรับทำบุญ “เงินปลงคายตาจะบอกว่าให้เอาไปซื้อของถวายวัดเป็นอาหาร เป็นขนม อะไรอะไร ก็ซื้อไปฝาก และก็นเงินที่เขาเอามาให้ ส่วนหนึ่งก็ต้องซื้อของไปถวายวัด” ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติสืบต่อกันมาของหมอน้ำมนต์ ส่วนน้ำหอม กรวยดอกไม้ หมอน้ำมนต์จะนำไปทิ้งยังที่ใดก็ได้ไม่มีการเก็บเอาไว้

7) สมนาคุณ การสมนาคุณเป็นการตอบแทนการรักษาของหมอน้ำมนต์ ผู้ป่วยจะสมนาคุณเป็นเงินจำนวนเท่าใดก็ได้ตามฐานะและความพอใจ โดยหมอน้ำมนต์ไม่สามารถเรียกร้อยค่าสมนาคุณได้เพราะเป็นข้อห้ามหรือจะล่า “บางคนก็ให้ สองร้อย สามร้อย บางคนสามพัน สองพันก็มี พันหนึ่งก็มี ห้าสิบบาทต่ำสุด แล้วแต่เขาจะให้เขาพูดเอาไม่ได้ เรียกเอาไม่ได้

Figure 5 Making holy water

Figure 6 Spraying holy water

Figure 7 Patient drinks holy water

Figure 8 Krauy 5

Figure 9 2 cups of rice

Figure 10 Kreung Plong Kai

อภิปรายผล

1. ภูมิหลังขององค์ความรู้

หมอน้ำมนต์บ้านนาดี-สร้างบง เป็นเพศชาย เหมือนกับหมอน้ำมนต์ท้องถิ่นอื่น ๆ ได้เรียนวิชามาจาก บิดาเพราะมีประสบการณ์เกี่ยวกับการรักษาโรคกระดูกมาก่อน ประกอบกับเป็นผู้มีความประพฤติดีทำให้บิดาประสงค์จะถ่ายทอดวิชาให้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยนุช และสุพิมพ์ (2552) พบว่า ส่วนใหญ่หมอน้ำมนต์เป็นเพศชายและผ่านการบวชเรียนมาแล้วจึงเป็นผู้มีศีลธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิตยา (2539) พบว่าผู้ที่ จะเรียนวิชารักษาโรคกระดูกได้ต้องมีความประพฤติดี มีศีลธรรม มีจิตใจเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี ไม่มีความโลภ ไม่เห็นแก่ตัว หากประพฤติตนไม่ดีแม้ว่าจะเรียนวิชาไปแล้วก็ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ วันเวลาในการเรียนวิชารักษาโรคกระดูกต้องเป็นวันเดือนปีทีลงท้ายด้วยกับเลข 5 ได้แก่ วันที่ 5 เดือน 5 ปี พ.ศ. ที่ลงท้ายด้วยเลข 5 เพราะถือว่าเป็นวันเวลาที่เมื่อเรียนวิชาหรือถ่ายทอดวิชาให้กับบุคคลใด เวทมนตร์คาถาจะมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ มากที่สุด การเรียนต้องเตรียมสิ่งของสำหรับบูชาครู ได้แก่ ขันธ 5 ค่า คาย 6 บาท ขันหมากเบ็ง 2 อัน ห่อนิมนต์ 2 ห่อ การบูชาครู ถือเป็นพิธีกรรมที่จะขาดไม่ได้เพราะเป็นการระลึกถึงคุณของครูอาจารย์และบอกกล่าวเพื่อขออนุญาตเรียนวิชาในการรักษา ให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จเป็นหมอน้ำมนต์ได้ ตามที่ตั้งใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มีชัย (2543) พบว่า การสืบทอดวิชารักษาโรคกระดูก ครูผู้ถ่ายทอดวิชาจะ ประกอบพิธีบูชาครูหรือยกครูเพื่อเป็นการรำลึกนึกถึงพระคุณของครูผู้ประสพวิชารักษาโรคกระดูก เป็นการบอกกล่าวเพื่อขออนุญาตครูตามแบบวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยใช้สิ่งของเครื่องใช้หรือคายหลายอย่าง ซึ่งอาจมีความคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันสำหรับหมอน้ำมนต์แต่ละคน

การเรียนวิชารักษาโรคกระดูกผู้เรียนต้องมีความประพฤติดี มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ และสมัครใจที่จะเรียนด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาทองจันทร์ (2543) พบว่า หมอน้ำมนต์จะไม่ยอมถ่ายทอดวิชาให้กับบุคคลที่ไม่มีคุณธรรมเพราะถือว่าไม่มีสมบัติในการเป็นหมอน้ำมนต์ เนื่องจากเกรงว่าบุคคลเหล่านั้นจะปฏิบัติตามข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติในการเป็นหมอน้ำมนต์บ้านไม่ได้ซึ่งอาจ

ก่อให้เกิดโทษต่อตนเองและผู้อื่น ข้อห้ามของหมอน้ำมนต์บ้านต้องถือปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง หากไม่ปฏิบัติก็จะไม่ประสบความสำเร็จในการรักษา แต่ในทางตรงข้ามหากปฏิบัติโดยเคร่งครัดด้วยความเลื่อมใสศรัทธาก็จะก่อให้เกิดผลดีต่อตัวหมอน้ำมนต์บ้านเองเช่นกัน ปัจจุบันหมอน้ำมนต์บ้านนาดี-สร้างบง ยังไม่ได้ถ่ายทอดวิชาให้กับบุคคลใด เนื่องจากยังไม่มีผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเรียนวิชา รักษาโรคกระดูกได้ ประกอบกับข้อห้ามหรือค้ำของการเป็นหมอน้ำมนต์มีจำนวนมาก เช่น ห้ามดื่มเหล้า ห้ามกินผักที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า "บัก" ในภาษาอีสาน ทำให้เป็นปัญญาและอุปสรรคของผู้ที่จะตัดสินใจเรียน สอดคล้องกับ คำกล่าวของ สมจิตร (2555) "โดยมากบ่มีผู้อยากเอาดอก มันคะลำ เอ็ดครูน้ำมนต์มันคะลำ ถ้าผู้ใดคะลำบ่ได้ ก็บ่ดี" สอดคล้องกับคำกล่าวของ หัด (2555) กล่าวว่า "เด็กน้อยบ่มีผู้ชื้อเรียน มันก็คะลำยาก คนบ่บ่ค่อยอยากเชียน หากคะลำบ่ได้มันลิบปี" และที่สำคัญการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์และความเชื่อ ทำให้อาจ ถูกมองว่าเป็นเรื่องไร้สาระ ไม่มีแก่นสาร สอดคล้องกับคำกล่าวของ ประเวณี (2555) กล่าวว่า "เด็ก ๆ ในปัจจุบันจะไม่เชื่อเรื่องการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์ จึงยังไม่มีเด็กคนใดคิดจะมาสืบทอดการรักษาโรคกระดูกต่อจากหมอน้ำมนต์เลย" ตลอดจนระดับการศึกษาของประชาชนในชุมชนที่สูงขึ้นทำให้มีโอกาสเรียนรู้หรือพบเห็นวิธีการรักษาใหม่ ๆ ที่ทันสมัยกว่า ทำให้ไม่มีผู้ใดมาเรียนรู้วิชารักษาโรคกระดูกจากหมอน้ำมนต์และมีโอกาสที่ ภูมิปัญญาดังกล่าวจะสูญหายไปจากชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัตติยา (2557) รายงานว่า คนรุ่นหลังขาดความรู้ความเข้าใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญา ทำให้เรื่องราวอันทรงคุณค่าและภูมิปัญญาอาจสูญหายได้ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายยิ่ง ดังนั้น ทุกคนควรร่วมกันหาแนวทางส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์ให้อยู่คู่กับบุคคลและชุมชนสืบไป

2. ขั้นตอนและวิธีการรักษา

การรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์บ้านนาดี-สร้างบง มีขั้นตอนและวิธีการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกโดยเริ่มจาก 1) จัดเตรียมสถานที่ในการรักษา เนื่องจากหมอน้ำมนต์รักษาโรคกระดูกตามระบบความเชื่อโดยใช้หลักของ

ไสยศาสตร์ที่ต้องพึ่งพาครูอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ให้มาช่วยในการรักษาผ่านพิธีกรรมที่หมอน้ำมนต์สืบทอดมาจากครูอาจารย์ ดังนั้น สถานที่ในการรักษาจึงเป็นเสมือนองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้พิธีกรรมของหมอน้ำมนต์มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ 2) การวินิจฉัยโรคหมอน้ำมนต์จะวินิจฉัยโรคตามการวินิจฉัยของแพทย์แผนปัจจุบัน เนื่องจากมีความเฉพาะทางในการรักษา มีเครื่องมือตรวจวินิจฉัยที่ทันสมัย สามารถพิสูจน์ได้สอดคล้องกับคำกล่าวของ ทศนีย์ (2555) กล่าวว่า การรักษาของแพทย์แผนปัจจุบันมีหลักฐานเชิงประจักษ์สามารถพิสูจน์ได้แตกต่างไปจากหมอน้ำมนต์ที่ใช้การคาดเดาจากประสบการณ์ 3) การบูชาครู เป็นการระลึกถึงคุณของครูอาจารย์และบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ให้มาช่วยบำบัดรักษาผู้ป่วย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทองจันทร์ (2543) พบว่า พิธีกรรมไหว้ครูเป็นการน้อมรำลึกถึงบุญคุณของบูรพาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาให้และเป็นการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ให้มาช่วยในการรักษาผู้ป่วย นอกจากนี้ การบูชาครูยังช่วยเพิ่มความขลังและศักดิ์สิทธิ์ให้กับเวทมนตร์คาถาของหมอน้ำมนต์อีกด้วย 4) การทำน้ำมนต์ เป็นการเสกเป่าเวทมนตร์คาถาลงในน้ำสะอาดเพื่อนำมารักษาผู้ป่วย เวทมนตร์คาถาของหมอน้ำมนต์ไม่สามารถบอกกล่าวรายละเอียดให้ทราบได้ เพราะเป็นข้อห้ามหรือคະລຳของหมอน้ำมนต์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สวรรค์ (2541) พบว่า เวทมนตร์คาถาเป็นบทเสกเป่าที่มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ หมอน้ำมนต์แต่ละคนจะไม่เปิดเผยหรือบอกกล่าวให้ผู้อื่นได้รับรู้ได้ หากบอกกล่าวไปจะทำให้ได้รับอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตได้ แต่หมอน้ำมนต์บางคนก็สามารถบอกกล่าวเวทมนตร์คาถาให้ผู้อื่นรับทราบได้โดยที่ตนเองไม่เป็นอันตราย 5) การรักษาโรคกระดูก โรคกระดูกแต่ละชนิดหมอน้ำมนต์จะใช้วิธีการรักษาเหมือนกัน คือ พ่นน้ำมนต์บริเวณที่เป็นโรคกระดูก ให้ผู้ป่วยดื่มกินน้ำมนต์แล้วให้ผู้ป่วยนำน้ำมนต์ไปรักษาต่ออยู่ที่บ้าน 6) การปลงศพ เป็นการบอกกล่าวกับครูอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่เคยมาช่วยบำบัดรักษาว่าหายจากอาการป่วยแล้วและขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองไม่ให้ป่วยเป็นโรคกระดูกซ้ำอีก สอดคล้องกับงานวิจัยของ เรณูภา (2545) พบว่า เมื่อผู้ป่วยหายเป็นปกติจะมีพิธีกรรมปลงศพ หากไม่มาทำพิธีจะทำให้ผู้ป่วยปวดศีรษะ ไม่สบายหรืออาจเกิดอุบัติเหตุต่อเนื่อง

ได้อีก นอกจากนี้ หากผู้ป่วยไม่มาปลงศพยังอาจก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นกับหมอน้ำมนต์ด้วยก็ได้ 7) การสมนาคุณ เป็นการตอบแทนการรักษาของหมอน้ำมนต์โดยผู้ป่วยจะสมนาคุณเป็นเงินจำนวนเท่าใดก็ได้ตามฐานะและความพอใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทองจันทร์ (2543) พบว่า ผู้ป่วยจะสมนาคุณหมอน้ำมนต์ที่บ้านตามศรัทธาโดยหมอน้ำมนต์ไม่ได้เรียกร้องค่ารักษา พยาบาลแต่อย่างใด การสมนาคุณถือเป็นกระบวนการสุดท้ายของการรักษาโรคกระดูกโดยจะกระทำควบคู่กับการปลงศพในวันอังคาร ซึ่งเงินค่าสมนาคุณส่วนหนึ่งหมอน้ำมนต์ต้องนำไปทำบุญโดยการซื้อของถวายวัด

สรุป

นายประเสริฐ ผลาพฤษ ได้เรียนรู้วิชาการรักษาโรคกระดูกมาจากบิดาเนื่องจากประสบการณ์ที่คอยช่วยเหลือบิดารักษาผู้ป่วยและความกังวลว่าภูมิปัญญาดังกล่าวจะสูญหาย การเรียนกระทำในวันเดือนปีที่ลงท้ายด้วยเลข 5 โดยผู้เรียนต้องเตรียมสิ่งของสำหรับบูชาครู ได้แก่ ขันธ 5 ห่อนิมนต์ ขันหมากเบ็ง และค่าคาย 6 บาท ตั้งไว้ด้านหน้าแล้วครูอาจารย์จะบอกกล่าวเวทมนตร์คาถาให้ท่องตามทีละบท จนครบ 5 บท จากนั้นผู้เรียนต้องท่องเวทมนตร์คาถา “ภาวนาคาถา” ก่อนเข้านอนต่อเนื่องกันทุกวันเป็นเวลา 2 ปี จนกว่าจะมีบุคคลในครอบครัวหรือเครือญาติประสบอุบัติเหตุให้ผู้เรียนนั้นได้ลองทำการรักษา ถ้ารักษาหายก็จะสามารถเป็นหมอน้ำมนต์ได้

เอกสารอ้างอิง

- ชัตติยา ชัตติยวรา. 2557. การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษา: การทำตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณของชุมชนปงยางคก อำเภอนางรอง จังหวัดลำปาง. วารสารการพัฒนาศุมนชนและคุณภาพชีวิต 2(1): 81-88.
- เดือน กิจถาวร. 2555. สัมภาษณ์ (8 ธันวาคม 2555). ขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.

- ทัศนีย์ สองจันทร์. 2555. สัมภาษณ์ (10 พฤศจิกายน 2555). นักวิชาการสาธารณสุข. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- นิตยา กิจไพศาล. 2539. การศึกษาภูมิปัญญาหมอน้ำมนต์รักษากระดูก: กรณีศึกษาหมอน้ำมนต์หนึ่งใบในตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ. 191 หน้า.
- ประไพศรี พรเพ็ญ. 2555. สัมภาษณ์ (10 พฤศจิกายน 2555). ขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- ประเวียง ทองฟู. 2555. สัมภาษณ์ (10 พฤศจิกายน 2555). สมาชิกกลุ่มทอเสื่อกก. ความคิดเห็นต่อการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- ประเสริฐ ผลาพฤกษ์. 2555. สัมภาษณ์ (2, 7 ตุลาคม, 3, 25 พฤศจิกายน, 8, 23 ธันวาคม 2555). หมอน้ำมนต์. ประวัติความเป็นมา ขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- ปียนุช ยอดสมสวย และสุพิมพ์ วงษ์ทองแท้. 2552. การศึกษาภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, นครนายก. 72 หน้า.
- พระมหาทองจันทร์ ทิพย์วัฒน์. 2543. ภูมิปัญญาหมอน้ำมนต์ในการรักษาโรคกระดูก อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม. 192 หน้า.
- พระวิวัฒน์ ทาวิน. 2551. บทบาทของหมอน้ำมนต์ปัจจุบัน: กรณีศึกษาหมอน้ำมนต์ในอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, กรุงเทพฯ. 257 หน้า.
- มีชัย จริยะนวิชัย. 2543. ภูมิปัญญาหมอน้ำมนต์ในการรักษาโรคกระดูก กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม. 279 หน้า.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. 2538. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีพื้นฐานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน. ใน: เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การแพทย์แผนไทยกับสังคมไทย. สถาบันการแพทย์แผนไทยกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, นนทบุรี.
- เรณูภา ศรีเมืองงาม. 2545. การรักษาโรคกระดูกแบบโบราณของหมอน้ำมนต์ สุทัน จันทมาดี. วารสารจอมสุรินทร์ 2(9): 24-27.
- สมจิตร ดวงสายวอ. 2555. สัมภาษณ์ (3 พฤศจิกายน 2555). ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- สมพร ภูதியานันต์. 2542. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย: ว่าด้วยสมุนไพรกับแพทย์แผนไทย. โครงการพัฒนาตำราสถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, กรุงเทพฯ.
- สวรรค์ สมสาย. 2541. การรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์บ้านพลับ ตำบลคูทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม. 161 หน้า.
- หัต จตุแทน. 2555. สัมภาษณ์ (24 พฤศจิกายน 2555). ขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- อรอุษา ปุณยบุรณะ. 2550. การศึกษาภูมิปัญญาหมอน้ำมนต์ไทย: กรณีศึกษาการดูแลรักษาผู้ป่วยที่กระดูกหัก. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ปัตตานี. 49 หน้า.
- อ่อน มาตรา. 2555. สัมภาษณ์, (10 พฤศจิกายน 2555). ประวัติความเป็นมาและกระบวนการรักษาโรคด้วยสมุนไพร.